

Lemmiktoidud ja lemmikud toidud

Sirje Mäearu

Eesti keeles on sõnu, mis käibivad nimi- ja omadussõnana, nt aitab *hädalisi* ja *hädalised* toimetused, kõrvast jookseb *mäda* ja *mädad* õunad. Selliseid on ka *ik-lõpuliste* hulgas, nt ära kasvata abitud *bellikut* ja *bellikud* taimed.

Sõna *lemmik* on seni ÕSides esitatud kui nimisõna. Keelenõuandjatele on rohkete kokku- ja lahkukirjutusküsimuste (nt kas kirjutada *lemmik* roog või *lemmikroog*) kõrval küsitud ka selle sõna võrdlusastmete kohta (nt kas õige on *kõige lemmikum* või *lemmikuim* mänguasi). Küsimused osutavad, et inimesed tajuvad *lemmikut* omadussõnana.

Sõna *lemmik* omadussõnalisele (täendus 'eelistatud, armastatud') kasutusele viitavate keskvärde- ja ülivõrdevormide¹ täppisotsing Google'ist (17. IX 2018) andis järgmised tulemused.

Ainsus				
nime-tav	lemmikum 70	kõige lemmikum 67	lemmikuim 180	kõige lemmikuim 80
omas-tav	lemmikuma 95	kõige lemmikuma 86	lemmikuima 91	kõige lemmikuima 17
osas-tav	lemmikumat 93	kõige lemmikumast 80	lemmikuumat 102	kõige lemmikuumat 2
seest-ütlev	lemmikumast 104	kõige lemmikumast 94	lemmikuumast 38	kõige lemmikuumast 4
alal-ütlev	lemmikumal 84	kõige lemmikumal 66	lemmikuumal 26	kõige lemmikuumal 0
saav	lemmikumaks 99	kõige lemmikumaks 87	lemmikuumaks 130	kõige lemmikuumaks 1

¹ Kaasa arvatud väär ülivõrdevorm *kõige lemmikuim*.

Mitus				
nime- tav	lemmikumad 141	kõige lemmiku- mad 153	lemmikuimad 100	kõige lemmi- kuimad 17
omas- tav	lemmikumate 113	kõige lemmiku- mate 122	lemmikuimate 36	kõige lemmi- kuimate 0
osas- tav	lemmikumaid 106	kõige lemmiku- maid 78	lemmikuimaid 106	kõige lemmi- kuimaid 28
seest- ütlev	lemmikumatest 164	kõige lemmiku- matest 113	lemmikuimatest 41	kõige lemmi- kuimatest 2
alal- ütlev	lemmikumatel 11	kõige lemmiku- matel 6	lemmikuima- tel 0	kõige lemmi- kuimatel 0
saav	lemmikumateks 121	kõige lemmiku- mateks 79	lemmikuima- teks 13	kõige lemmi- kuimateks 0

Teise täppisotsingu (18. IX 2018) tulemused kajastavad sõna *lemmik* kasutust sõnaühendis ja annavad teavet *lemmik*-täiendi ühildamise kohta põhisõnaga, st selle kohta, kas täiendit on käänatud või mitte. Võrdluseks on kõrval senist normi järgivate *lemmik*-liitsõnade vormid.

Kääne	Sõnaühend		Liitsõna
ains nimetav	lemmik toit 74 lemmik raamat 103		lemmiktoit 63 lemmikraamat 83
	Ühildatud	Ühildamata	
ains osastav	lemmikut toitu 42 lemmikut raamatut 44	lemmik toitu 86 lemmik raamatut 142	lemmiktoitu 91 lemmikraamatut 93
ains seest- ütlev	lemmikust toidust 55 lemmikust raamatust 37	lemmik toidust 19 lemmik raamatust 44	lemmiktoidust 90 lemmikraamatust 68
ains alalütlev	lemmikul toidul 0 lemmikul raamatul 0	lemmik toidul 0 lemmik raamatul 12	lemmiktoidul 31 lemmikraamatul 13
ains saav	lemmikuks toiduks 18 lemmikuks raamatuks 14	lemmik toiduks 140 lemmik raamatuks 30	lemmiktoiduks 87 lemmikraamatuks 67

Kääne	Sõnaühend		Liitsõna
mitm nimetav	lemmikud toidud 118 lemmikud raamatud 92	lemmik toidud 101 lemmik raamatud 96	lemmiktoidud 87 lemmikraamatud 96
mitm osastav	lemmikuid toite 44 lemmikuid raamatuid 104	lemmik toite 101 lemmik raamatuid 75	lemmiktoite 88 lemmikraamatuid 87
mitm seest- ütlev	lemmikutest toitudest 26 lemmikutest raamatutest 40	lemmik toitudest 36 lemmik raamatutest 43	lemmiktoitudest 90 lemmikraamatutest 86
mitm alalütlev	lemmikutel toitudel 0 lemmikutel raamatutel 0	lemmik toitudel 0 lemmik raamatutel 0	lemmiktoitudel 15 lemmikraamatutel 2
mitm saav	lemmikuteks toitudeks 13 lemmikuteks raamatuteks 1	lemmik toitudeks 7 lemmik raamatuteks 11	lemmiktoitudeks 88 lemmikraamatuteks 101

Kuna seni on normiallikad pidanud *lemmikut* nimisõnaks, tegelik keeletarvitus aga nii nimi- kui ka omadussõnaks, arutas Ema-keele Seltsi keeleteoimkond sõna *lemmik* sõnaliigilist kuuluvust oma 13. juuni 2018. aasta koosolekul ja otsustas möönda *lemmiku* kasutamist ka omadussõnana.

Omadussõnana tarvitamine tähendab seda, et kui *lemmik* on sõnaühendis nimisõna täiendiks, tuleb seda nimisõnaga ühildada ehk sobivasse käändesse panna:

lemmikud kirjanikud (mitte *lemmik* kirjanikud)

viis *lemmikut* bändi (mitte *lemmik* bändi)

üks mu *lemmikutest* filmidest (mitte *lemmik* filmidest)

Endiselt on võimalus kasutada ja moodustada liitsõnu, kus täiendiks on nimisõna *lemmik*: *lemmikkirjanikud*, *lemmikbänd*, *lemmikfilmidest*. Sellised sõnad kuuluvad samastava suhtega liit-

nimisõnade hulka, mille esiosa on alati nimetavas käändes, analoogsed on nt *lapsõdur*, *neegerlaulja*, *pullvasikas*, *kahjurseen*².

Mõnikord pole sõnaühendit võimalik liitsõnaga asendada, ilma et mõte muutuks või segaseks läheks: lõunastasin oma *lemmik*us Mehhiko restoranis, vrd lõunastasin oma Mehhiko *lemmik*restoranis.

Omadussõnastaatus tähendab ka seda, et sõnast saab moodustada võrdlusastmeid.

algvõrre *lemmik*: *lemmik* ajaviide, *lemmikud* meigitooted
keskvõrre *lemmikum*: minu *lemmikum* ajaviide, *lemmikumad* autorid
ülivõrre *kõige lemmikum* ehk *lemmikuim* (väär on *kõige lemmikuim*): *kõige lemmikum* ehk *lemmikuim* aastaaeg, selle aastakümne *lemmikuimad* ehk *kõige lemmikumad* nimed

Oma Keel 2018, nr 2

² R. Kasik, Sõnamoodustus. Eesti keele varamu I. Tartu Ülikooli kirjastus, 2015, lk 233, 299.